

SYSTEM POLITYCZNY WIELKIEJ BRYTANII

**ALEKSANDRA HOŁYSZ
STANISŁAW CHODOROWSKI**

Opole 2007

SPIS TREŚCI:

1. Ewolucja systemu politycznego.
2. Konstytucja i zasady ustrojowe.
3. Parlament:
 - a) Struktura i wybory.
 - b) Organizacja wewnętrzna, tryb funkcjonowania oraz kompetencje Izby Gmin.
 - c) Organizacja wewnętrzna, tryb funkcjonowania oraz kompetencje Izby Lordów.
4. Głowa państwa.
5. Rząd.
6. System partyjny.

1. EWOLUCJA SYSTEMU POLITYCZNEGO

Wielka Brytania jest monarchią dziedziczną o systemie rządów parlamentarno-gabinetowym. Proces tworzenia ustroju trwał długo, a początków możemy szukać w XIII wiecznej Anglii. Na kreowanie się ustroju istotny wpływ miała Wielka Karta Swobód (1215). Ustanowienie dokumentu było efektem zbrojnego przeciwstawienia się baronów i prałatów samowoli królewskiej, jak również była pierwszym ograniczeniem władzy monarchy.

Wielka Karta Swobód stanowiła pierwsze w Anglii sformułowanie praw i wolności człowieka, a zarazem fundamentem ustroju parlamentarnego. Postrzegana jest też jako element współczesnego prawa konstytucyjnego.

Kolejnym etapem ewolucji systemu była reakcja baronów na ogłoszenie w 1257 roku przez Henryka III nowe żądania podatkowe. Baronii żądali głębszych reform, także w stylu pracy króla i jego otoczenia. Wybrano wówczas 24-osobową komisję, która opracowała program reform, która została przyjęta jako Prowizja Oksfordzka. Aby nie doprowadzić do dalszego nadużywania władzy królewskiej, postanowiono działania królewskie poddać kontroli, wprowadzając przy jego osobie złożoną z 15 osób radę prywatną, bez której nie mógł podejmować ważniejszych decyzji. Owy parlament postanowione zwoływać trzy razy do roku. Ponadto ustanowiono 12-osobową komisję, której zadaniem była kontrola skarbu. Podsumowując obok monarchy pojawiły się dwie, wyłonione w wyborach pośrednich struktury społeczne, z którymi musiał się liczyć. Był to początek Izby Lordów.

Henryk III nie chciał przestrzegać Prowizji Oksfordzkich, co doprowadziło do wojny domowej. Efektem walk było wprowadzenie do parlamentu dodatkowo po dwóch przedstawicieli każdego hrabstwa i miasta. W ten sposób narodziła się izba „niższa” parlamentu, którą zaczęto nazywać Izbą Gmin. W jej skład wchodził rycerstwo i mieszczaństwo mający wspólne interesy polityczne i gospodarcze, natomiast w skład Izby Lordów wchodził możnowładcy (arcybiskupi, biskupi, opaci, bezpośredni lennicy królewscy, hrabiowie, baronowie).

Wiek XIV i XV stał pod znakiem umocnienia pozycji strukturalnej władzy państwowej. Od XIV wieku monarcha zwoływał parlament. W zakresie stanowienia prawa i nakładania podatków był on równorzędny królowi. Wiązało się to z konfliktami społecznymi między arystokracją a burżuazją i średnim rycerstwem o udział w sprawowaniu władzy. Ostatecznie doprowadziło to do wzmocnienia uprawnień w Izbie Gmin. Akty królewskie zostały podporządkowane prawu a odpowiedzialność za nie ponosi odtąd przed parlamentem jego doradcy. Tak narodziły się instytucje kontrasygnaty (podpisywanie aktów władczych monarchy przez jego doradców).

W drugiej połowie wieku XVII monarcha powołał ze składu Tajnej Rady mniejszej grupy doradców i zebrał ich w swym gabinecie. Stąd wywodzi się nazwa gabinet.

Deklaracja Praw z 1689 roku utrwalała w Anglii ustrój parlamentarny. Król zachowywał prawo łaski, ale utracił kwestionowania uchwał parlamentu. Do obowiązków parlamentu należało wyłącznie prawo nakładania podatków oraz kwot na utrzymanie armii i króla.

Pierwsze próby tworzenia rządów parlamentarnych zaobserwować można wraz z pojawieniem się stronnictw politycznych Torysów i Wigów. (Torysi, zwani stronnictwem dworskim, grupowali wielkich właścicieli ziemskich duchownych. Łączył ich anglikanizm

i monarchizm, popierali dążenia absolutystyczne. Wigowie natomiast tworzyli opozycje torysów, skupili przedstawicieli nowej szlachty, bogatego kupiectwa. W większości opowiadali się za monarchią parlamentarną, niewielka część była za ustrojem republikańskim.) Król na stanowisku ministrów zaczął mianować przedstawicieli tego ugrupowania, która miała większość w parlamencie.

W parlamentarnej historii Anglii występowały monarchowie, którzy byli mało zaangażowani w problemy państwa. W czasie jego nieobecności gabinet obradował pod przewodnictwem Pierwszego Lorda Skarbu, zwanego pierwszym ministrem. Był to pierwowzór urzędu premiera. Tym samym rola gabinetu znacznie wzrosła.

W wieku XVIII kształtuje się dwie zasady będące podstawą systemu parlamentarno-gabinetowego:

- Sprawowanie władzy wykonawczej przez gabinet wymaga najpierw uzyskania zaufania Izby Gmin
- Odpowiedzialność polityczna gabinetu przed Izłą Gmin.

Doprowadziło to do myśli, iż monarcha powołuje tylko premiera, który przedstawia skład całego gabinetu. Jednocześnie ministrowie, już nie tylko potwierdzają autentyczność podpisu, ale przyjmują polityczną odpowiedzialność za akty królewskie przed Izłą Gmin. Akty kontrasygnaty stały się elementem kontroli parlamentu nad królem i ograniczenie go politycznie.

Reformy wyborcze przeprowadzone w XIX i XX wieku znacznie powiększyły liczbę osób uprawnionych do głosowania, wzmacniając legitymizację Izby Gmin jednocześnie przekształcając ją w znaczną reprezentację społeczeństwa. Także stronnictwa wigów i torysów przekształciły się w bardziej znaczące i lepiej zorganizowane duże partie polityczne.

Wszystkie te działania zrodziły konsekwencję dla kształtu obecnego systemu parlamentarno-gabinetowego Wielkiej Brytanii. Pozycja Izby Gmin, szczególnie gabinetu i premiera uległa wzmocnieniu, a rola króla stała symboliczna. W drodze ewolucji systemu politycznego najpierw władzę przejął od króla parlament, następnie nastąpiło koncentracja w gabinecie. Takie kierunek umożliwił w większym stopniu rywalizację o władzę.

2. KONSTYTUCJA I ZASADY USTROJOWE

Wielka Brytania nie posiada konstytucji w sensie kontynentalnym. Oznacza to, że nieznane jest Wielkiej Brytanii posiadanie jednego aktu normatywnego wyposażonego w najwyższą moc prawną, będącą ustawą zasadniczą. W Zjednoczonym Królestwie istnienie natomiast konstytucja w sensie materialnym, ponieważ instytucje i zasady ustroju są regulowane przez prawo.

Podstawą prawa konstytucyjnego jest prawo stanowione (statue law). Wśród aktów tego prawa znajdują się ustawy o zabarwieniu głównie historycznym, które do dziś regulują w pewnym stopniu składniki ustroju państwa. Należą do nich: Wielka Karta Swobód (Magna Charta Libertatum – 1215r.), Petycja Prawa (Petition of Rights – 1626r.), Bill o prawach (Bill of Rights – 1689r.), Ustawa sukcesyjna (The Act of Settlement – 1701r.).

Współcześnie struktura organów państwowych regulowana jest w wielu aktach prawnych, np. w: Ustawie o parlamencie – 1911r., Ustawie o Izbie Lordów – 1958r., czy Ustawie o Ministrach Korony – 1937,1964,1975r.

Konstytucje w sensie materialnym tworzą także konwenanse konstytucyjne, które są pewnymi regułami postępowania wykształconymi w drodze zwyczaju, ewolucji. To najogólniej jednorazowe rozstrzygnięcia związane ze stosowaniem konstytucji. Do najważniejszych możemy zaliczyć:

- Obowiązek rezygnacji rządu, który utracił zaufanie Izby Gmin
- Kolegialna odpowiedzialność gabinetu przed Izłą Gmin
- Dymisja wszystkich członków rządu po rezygnacji premiera
- Desygnowanie przez monarchę na premiera lidera partii, która uzyskała większość mandatów w Izbie Gmin
- Zasada, iż premier musi być członkiem Izby Gmin
- Coroczne zwoływanie sesji parlamentu

Konwenanse choć są stałymi regułami postępowania, nie są uważane za reguły prawne, nawet prawa zwyczajowego, ponieważ nie są stosowane przez sądy do oceny postępowań parlamentu.

Innym źródłem konstytucji Wielkiej Brytanii jest prawo precedensowe. To prawo tworzone przez orzecznictwo sądów dotyczące konkretnych spraw rozstrzyganych na podstawie prawa powszechnego, jak i prawa stanowionego. Jednakże normy prawa powszechnego dalej określają fundamenty ustrojowe, tj. idee suwerenności parlamentu, zasadę bezwzględnego obowiązywania ustaw.

Ponadto dzieła, traktaty oraz podręczniki prawnicze są uznawane także za źródła prawa. Traktowane są jako dyrektywy interpretacyjne w procesie wykładni prawa.

Wśród najważniejszych zasad konstytucyjnych możemy wyróżnić: rządy prawa, podział władzy oraz zwierzchnictwo parlamentu.

- a) Zasada rządów prawa (Rule of Law) – to przeciwieństwo rządów arbitralnych. Nie ma w Zjednoczonym Królestwie czynnika publicznego niewiązanego prawem i niepoddanego kontroli oraz ocenie sądów powszechnych. Oznacza to, iż w ocenie sądów stanowisko podmiotów jest takie samo (zasada równości).
- b) Zasada podziału władzy – oznacza konieczność funkcjonowania odrębnych organów władzy, tj. legislatywy, egzekutywy oraz judykatury. Nie występuje tutaj natomiast odrębność funkcjonalna oraz personalna. Brak odrębności funkcjonalnej cechuje się dopuszczeniem innych organów władzy do spełniania określonej funkcji. Brak odrębności personalnej powoduje, iż osoba może zajmować stanowiska w dwóch lub trzech władzach jednocześnie.
- c) Zasada zwierzchnictwa parlamentu – nazywana także zasadą supremacji, polega na ograniczeniu roli monarchy oraz Izby Lordów w procesie stanowienia prawa. Parlament Wielkiej Brytanii może dowolnie kształtować system prawa.

3. PARLAMENT

a) STRUKTURA I WYBORY

Parlament posiada strukturę bikameralną, składa się z dwóch izb: Izby Gmin oraz Izby Lordów. Wybory przeprowadzane są wyłącznie do Izby Gmin. Aktualnie liczy ona 659 deputowanych (Anglia – 528, Szkocja – 72, Walia – 40 oraz Północna Irlandia – 18). Wybory do Izby Gmin przeprowadzane są w okręgach jednomandatowych. Co 8 – 10 lat są one kontrolowane przez Komisje Rozgraniczające w celu stwierdzenia poprawności i dokonania korekt.

Izba Gmin nie posiada określonej kadencji, jednakże ustawa o parlamencie wprowadza czas trwania pełnomocnictwa izb na maksymalnie pięć lat. Rozwiązanie parlamentu oraz ogłoszenie daty wyborów formalnie zależy od panującego. Przyjmuje ona formę proklamacji. Faktycznie jednak decyzja taka należy do premiera. Na przedłużenie kadencji Izby Gmin niezbędna jest zgoda Izby Lordów.

Czynne prawo wyborcze przysługuje osobą, które ukończyły 18 lat i są obywatelami państw zamieszkującymi Zjednoczone Królestwo. Czynne prawo wyborcze nie przysługuje natomiast parom (członkowie Izby Lordów, prócz parów Irlandii), zneutralizowanym cudzoziemcom, umysłowo chorym oraz skazanym w czasie odbywania kary.

Bierne prawo wyborcze przysługuje osobą, które ukończyły 21 lat. Do zgłoszenia własnej kandydatury wystarczy poparcie 10 wyborców oraz wpłacenie kaucji w wysokości 500 funtów. Kaucja przepada wraz z brakiem uzyskania 5 % poparcia w okręgu. Biernego prawa wyborczego pozbawiony jest kler, bankruci oraz osoby skazane na ponad rok pozbawienia wolności.

Ponadto mandatu Izby Gmin nie można wiązać z funkcją urzędnika służby cywilnej (Civil Service), policjanci, sędziowie, a samo głosowanie nie jest obowiązkowe.

Drugą izbą parlamentu Wielkiej Brytanii jest Izba Lordów. Sposób jej wyboru odbiega od kanonów demokratycznych wyborów i jest niewątpliwym reliktem przeszłości.

Skład samej izby jest zróżnicowany. Zasiadają w niej zarówno lordowie świeccy, jak i duchowni. Lordowie duchowni to 26 biskupów i arcybiskupów kościoła anglikańskiego. Wśród lordów świeckich wyróżnić można lordów: dziedzicznych, dożywotnio mianowanych oraz lordów prawa.

- a) Lordowie dziedziczni – stanowią najliczniejszą grupę lordów, około 800. Swoje tytuły zawdzięczają przodkom.
- b) Lordowie dożywotnio mianowani – stanowią drugą najliczniejszą grupę – 500 lordów. Tytuł takiego lorda nie jest dziedziczny i wygasa wraz ze śmiercią osoby zasłużonej dla Korony. Nadawanie tego tytułu leży w kompetencjach monarchy.
- c) Lordowie prawa – 21 lordów działających jako Najwyższy Trybunał Apelacyjny.

b) ORGANIZACJA WEWNĘTRZA, TRYB FUNKCJONOWANIA ORAZ KOMPETENCJE IZBY GMIN

Izba gmin funkcjonuje w trybie sesyjnym. Każdą sesję otwiera mowa tronowa wygłaszana przez monarchę, w której podane są przyczyny zwołania sesji. Mowa tronowa porównywana jest do kontynentalnego expose premiera, ponieważ to on jest twórcą mowy tronowej. Królowa z przyjętym zwyczajem po wygłoszeniu mowy tronowej opuszcza parlament, nie biorąc udziału w dyskusji. Na zakończenie każdej sesji Lord Kanclerz odczytuje prorogacje w imieniu monarchy dotyczącej podpisania ustaw przyjętych przez izbę. Monarcha posiada prawo weta, jednakże zostało ono użyte po raz ostatni w 1707r.

Obradom izby przewodniczy spiker. Wylaniany na pierwszej sesji nowo wybranego parlamentu przed wygłoszeniem mowy tronowej. Partia posiadająca większość w izbie ma swobodę obsadzenia tego urzędu, ale jedynie wówczas, gdy nie zasiada w niej spiker z poprzedniej kadencji. W praktyce utarł się zwyczaj o ponownym wyborze spikera. Z urzędem spikera łączy się wymóg bezstronności i neutralności politycznej. Nie bierze on udziału w głosowaniu. W razie równego podziału głosów, spiker zgodnie z konwenansem głosuje po stronie partii rządzącej. Podczas prowadzenia obrad spiker dokonuje wykładni procedur parlamentarnych, udziela głosu, określa czy dany projekt ma charakter ustawy finansowej. Decyzje spikera ogłaszane publicznie stanowią precedensy, którymi kierują się jego następcy.

Inną instytucją na terenie Izby Gmin jest urząd whipa, czyli rzecznika dyscypliny partyjnej. Obie partie posiadają własnych whipów, których najważniejszymi obowiązkami są: dbałość o przestrzeganie porządku obrad, zapewnienie przestrzegania dyscypliny partyjnej. Whip partii rządzącej jest odpowiedzialny przed premierem i liderem Izby Gmin. Ponadto najważniejszym jego obowiązkiem jest zapewnienie uzyskania większości podczas głosowania.

Z działalnością partii na płaszczyźnie parlamentarnej wiąże się także funkcja Lidera Izby Gmin, który jest członkiem gabinetu. Jego głównym zadaniem jest czuwanie nad realizacją rządowego programu prac ustawodawczych. Ponadto wspólnie z liderem opozycji ustala program prac parlamentarnych.

Gdy wygrana partia sprawuje rządu, jej przywódcą jest premier. Nie sprawuje on natomiast tej funkcji, w jego imieniu pracami parlamentarnymi kieruje Lord Przewodniczący Tajnej Rady, czyli lider Izby Gmin. Mechanizm funkcjonowania Izby Gmin dostosowany jest do podziału na partię rządzącą oraz opozycyjną. Partia rządząca tworzy Rząd Jej Królewskiej Mości i formuje Gabinet. Partia opozycyjna natomiast stanowi tzw. Opozycję Jej Królewskiej Mości. Deputowani z opozycji tworzą tzw. Gabinet Cieni (Shadow Cabinet), czyli ekipę stanowiącą alternatywę dla aktualnego gabinetu.

Wewnętrzny organami Izby Gmin są komisje i wyróżniamy następujące ich rodzaje:

- a) Komisja Całej Izby (Committee of the Whole House) - to cała Izba Gmin przekształcona na wniosek członka izby w komisję. Debata w takiej komisji toczy się bez udziału spikera, przewodniczy jej przewodniczący komisji budżetowej i do jej działania nie jest wymagane kworum. Jej podstawowym zadaniem jest dyskusja nad ważnymi projektami ustaw, np. dotyczącymi ustroju państwa.

- b) Komisje Stałe lub Podstawowe (Standing Committee) – mają za zadanie rozpatrywanie projektów ustaw, prócz ustaw podatkowych i ustawy budżetowej. Spiker decyduje o przesłaniu projektu ustawy do komisji. Specyficzną odmianą tej komisji jest komisja „drugiego czytania”, która rozpatruje się ustawy podczas drugiego czytania, w celu zaoszczędzenia izbie czasu.
- c) Komisje Specjalne (Select Committee) – zajmują się określonymi gałęziami władzy wykonawczej, jako komisje resortowe. Mają one prawo do czynności śledczych. Jako komisje doraźne zajmują się badaniem konkretnych spraw, natomiast, jako komisje ds. wewnętrznych rozpatrują kwestie związane z regulaminem obrad. Ich skład liczy do 15 deputowanych.
- d) Komisje Wspólne (Joint Committee) – tworzą członkowie obu izb w równej liczbie. Powoływane przez obie izby i im składający sprawozdanie z działalności. Do ich zadań należą rozważania szczególnych kwestii. Są powoływane w każdej sesji. Charakter stały mają komisję ds. Ustawodawstwa Delegowanego oraz ds. Konsolidacji Ustaw.
- e) Komisje Projektów Ustaw Prywatnych – skład tych komisji i jej funkcjonowanie uzależnione jest od charakteru projektu, tzn. czy został wniesiony sprzeciw przeciwko niemu. Jeśli tak to komisję taką tworzy czterech deputowanych, a postępowanie przypomina proces, konfrontację dwóch stron. Jeśli nie to komisją kieruje przewodniczący komisji budżetowej, a jej skład tworzy również czterech członków izby wybranych przez komisję specjalną.

Kompetencje Izby Gmin to głównie inicjatywa ustawodawcza oraz funkcja kontrolna. Inicjatywę ustawodawczą posiadają tylko członkowie parlamentu. Ponadto same ustawy w ustroju brytyjskim dzielimy na: publiczne, prywatne oraz mieszane (hybrydowe). W samym procesie legislacyjnym możemy wyróżnić:

- Inicjatywę ustawodawczą
- Pierwsze czytanie
- Drugie czytanie
- Skierowanie projektu pod obrady komisji
- Rozpatrzenie przez izbę sprawozdania komisji
- Trzecie czytanie
- Głosowanie nad projektem w drugiej izbie
- Promulgacja ustawy przez monarchę

Funkcja kontrolna Izby Gmin wykonywana jest w następujących formach:

- Dyskusji nad ogólną polityką rządu z okazji mowy tronowej
- Debaty budżetowej
- Dyskusji nad poparciem rządu w danej dziedzinie
- Rozpatrywania sprawozdań rządu z realizacji wydatków publicznych
- Uprawnień komisji specjalnych polegające na żądaniu wyjaśnień
- Przekształcenia Izby Gmin w Komisję Całej Izby
- Kontrolowania aktów normatywnych stanowionych przez organy wykonawcze
- Zapytań deputowanych – deputowani zadają po 2 pytania i otrzymują odpowiedź po maksymalnie 14 dniach

W parlamencie brytyjskim obowiązuje zasada dyskontynuacji prac ustawodawczych. Jeśli projekt ustawy nie został przyjęty w trakcie danej sesji parlamentu, musi być wniesiony w trakcie kolejnej. Korum w Izbie Gmin wynosi 40 posłów.

Uprawnienia kontrolne wykorzystywane przez opozycję rodzą jedynie skutki polityczne, np. zwrócenia uwagi na jakiś problem. Nie powodują one natomiast skutków prawnych.

Z Izbą Gmin związany jest również urząd Kontrolera i Audytora Generalnego, który kieruje systemem organów kontroli finansowej, tj. Krajowym Urzędem Kontroli Finansów Państwa. Organ ten sprawdza i przedstawia parlamentowi dokumentację dotyczącą operacji finansowych wszystkich departamentów.

Podobnie powiązany jest brytyjski ombudsman, noszący nazwę Parlamentarnego Komisarza ds. Administracji, który kontroluje pracę administracji publicznej w sytuacji wpływania skarg na jej działanie.

c) ORGANIZACJA WEWNĘTRZA, TRYB FUNKCJONOWANIA ORAZ KOMPETENCJE IZBY LORDÓW

W izbie lordów nie dokonuje się wyboru przewodniczącego, ponieważ funkcję tę pełni Lord Kanclerz. Jest on odpowiednikiem ministra sprawiedliwości, powoływany na wniosek premiera przez monarchę. Bierze on czynny udział w obradach reprezentując stanowisko swojej partii i gabinetu. Najczęściej jest parem, ale w wypadku, gdy tak nie jest parostwo zostaje mu nadane wraz z powołaniem na funkcję Lorda Kanclerza.

Izba Lordów nie jest organem kadencyjnym i zbiera się na sesję wraz z Izbą Gmin. W sesji odbywa około 155 posiedzeń. Korum izby stanowi trzech lordów. Jednakże w kwestiach związanych z ustawodawstwem musi głosować, co najmniej 30 lordów, inaczej uchwała nie zostanie podjęta i będzie tematem obrad kolejnego posiedzenia.

Strukturę Izby Lordów stanowi komisja ustaw publicznych mająca charakter ustawodawczy, natomiast dla rozpatrywania projektów ustaw prywatnych powoływane są komisje oprostowane. Cała Izba Lordów może się przekształcić w komisję – analogicznie do Izby Gmin. W izbie funkcjonuje jedna wyjątkowa komisja ds. Wspólnot Europejskich.

Skład polityczny izby jest zdominowany przez konserwatystów. Na czele frakcji parlamentarnej rządzącej stoi Lord Strażnik Wielkiej Pieczęci, którego zadaniem, jako rzecznika rządu jest reprezentowanie egzekutywy.

W zakres działalności Izby Lordów wchodzi funkcja ustawodawcza oraz sądowicza. Obecnie w zakres ustawodawstwa można wyróżnić następujące funkcje:

- Bezwzględna zgoda Izby Lordów na uchwalenie ustawy o przedłużeniu Izby Gmin
- Stosowanie weta zawieszającego w stosunku do projektów ustaw przyjmowanych przez Izbę Gmin - zawieszenie prac na rok
- Opiniuje projekty ustaw napływające z Izby Gmin
- Poprawianie ustawodawstwa
- Inicjatywa niekontrowersyjnych projektów ustaw

Oprócz funkcji ustawodawczej Izba Lordów posiada uprawnienia w zakresie sądownictwa. Kompetencje sądowe wykonują lordowie prawa pod przewodnictwem Lorda

Kanclerza jako Najwyższy Trybunał Apelacyjny. Ponadto sądownictwo dzieli się na sądy pokoju, hrabstwa oraz sąd najwyższy. Izba Lordów działa także w myśl zasady impeachmentu, jednakże od 1806r. nie korzystała z tego uprawnienia.

4. GŁOWA PAŃSTWA

Na czele Wielkiej Brytanii stoi dziedziczny monarcha. Od 6 lutego 1952 roku jest nim królowa Elżbieta Aleksandra Maria z dynastii windsorskiej. Królowa jest głową państwa, głową kościoła anglikańskiego i prezbiteriańskiego Szkocji. Jest symbolem więzi Brytyjskiej Wspólnoty.

Monarcha obejmuje władzę przez dziedziczenie. Sposób obejmowania władzy jest zapisany w „Act of Settlement” z 1701r. Ustawa zawiera zasady dotyczące kwestie dziedziczenia:

- Wymaga, aby monarcha należał do Kościoła anglikańskiego oraz aby małżonek lub małżonka nie byli katolikami.
- Tron dziedziczy najstarszy syn panującego i jego potomkowie.
- W następnej kolejności inni synowie.
- Córka.
- Dziedzice krewni.
- Prawo do tronu pozbawieni są następcy wyznania katolickiego oraz następcy wchodzący w związek małżeński z taką osobą.

Treścią władzy monarchy są prerogatywy, czyli zakres uprawnień pozostały mu po przejściu innych uprawnień na parlament. Do kompetencji monarchy należą:

- A) Zwoływanie i rozwiązywanie parlamentu.
- B) Powoływanie i odwoływanie premiera i członków rządu.
- C) Kreowanie nowych parów.
- D) Mianowanie dostojników Kościoła.
- E) Nadawanie orderów i odznaczeń.
- F) Stosowanie prawa łaski.
- G) Zawieranie i wypowiedzanie traktatów.
- H) Nawijywanie i zrywanie stosunków dyplomatycznych.

Faktyczny zakres obowiązków monarchy sprowadza się do trzech praw:

- Prawo, aby się go radzono
- Prawo do zachęcania
- Prawo do ostrzegania

Z istnieniem tych praw wiąże się obowiązek pewnych reguł nakładanych na ministrów:

1. Obowiązek powiadamiania o wszystkich ważniejszych zamierzeniach rządu
2. Zasięgania opinii monarchy w tych sprawach.
3. Szczerość wobec panującego.

W Wielkiej Brytanii przyjęto dwie zasady klasycznego parlamentaryzmu: król nie może czynić źle i król nie może działać sam. Wiąże się to z zasadą, że król nie ponosi odpowiedzialności ani politycznej przed parlamentem, ani konstytucyjnej.

5.RZĄD

Charakterystyczną cechą systemu brytyjskiego jest rozgraniczenie pojęć: rządu i gabinetu.

- Rządem nazywamy cały aparat administracji państwowej opłacanej ze skarbu państwa. Nie jest organem kolegialnym.
- Gabinet to kierowniczy, kolegialny organ rządu składający się z ministrów Korony

W Wielkiej Brytanii rząd powoływany jest po każdych wyborach parlamentarnych. Zgodnie z konwenansem królowa wyznacza na stanowisko premiera lidera partii, która otrzymała większość mandatów w Izbie Gmin. Gdy żadna partia nie otrzymała absolutnej większości monarcha po konsultacjach z przedstawicielami ugrupowań sam podejmuje decyzję, co do osoby premiera. Po wyznaczeniu premiera na jego wniosek królowa wyznacza pozostałych członków gabinetu oraz rządu.

Rząd w Wielkiej Brytanii sprowadza się do sumy stanowisk w administracji i liczy około 100 osób. Nie jest to organ wyposażony w określone kompetencje. Nie jest to także organ kolegialny obradujący systematycznie pod przewodnictwem premiera. W skład rządu najogólniej mówiąc wchodzi szefowie resortów oraz dalsze osoby biorące udział w życiu polityczny.

Gabinet z kolei jest organem działającym na zasadzie kolegialności. Stanowi on tron rządu, a jego stan liczebny wynosi około 20 osób. W skład gabinetu wchodzi:

- Premier, zarazem pierwszy lord skarbu
- Sekretarz stanu ds. zagranicznych i Brytyjskiej Wspólnoty Narodów
- Sekretarz stanu ds. zdrowia
- Sekretarz stanu ds. edukacji
- Kanclerz Skarbu – minister finansów
- Lord Kanclerz – minister sprawiedliwości
- Kanclerz Księstwa Lancaster
- Lord Strażnik Tajnej Pieczęci
- Lord Przewodniczący Tajnej Rady
- Minister szkolnictwa wyższego i nauki
- Minister techniki
- Minister spraw wewnętrznych
- Minister obrony
- Ministrowie resortów gospodarczych

W skład gabinetu powoływani są także sekretarze stanu ds. Walii i Szkocji oraz Irlandii Północnej. Gabinet podejmuje wszystkie najważniejsze decyzje w sprawie państwa i jest odpowiednikiem rządu w innych krajach.

Normalną formę działania gabinetu stanowią komitety, których zbarwienie ma charakter historyczny. Obecnie koordynują one sprawy wychodzące poza działanie jednego ministra i resortu. Powołuje je premier i sam wyznacza im przewodniczących.

Kierując pracą rządu premier posiada następujące kompetencje:

- ✓ Pełni rolę Pierwszego Lorda Skarbu i ministra ds. służby cywilnej administracji państwowej
- ✓ Ma prawo rozwiązywania parlamentu i rządu

- ✓ Kieruje rządem i przewodniczy Izbie Gmin
- ✓ Jest doradcą monarchy

Do funkcji rządu w Wielkiej Brytanii należy:

- Rozstrzyganie spraw związanych z funkcjonowaniem administracji angażujących ogólne interesy społeczeństwa
- Wykonywanie decyzji powziętych w gabinecie
- Inicjatywa ustawodawcza
- Wykonywanie ustaw parlamentu
- Ograniczenie dyskusji w parlamencie za pomocą tzw. „zamknięcia dyskusji”
- Realizacja zadań związanych z gospodarką, obronnością, ochroną zdrowia, itd.

Do zakresu działania gabinetu należy natomiast:

- ❖ Określenie podstawowych kierunków polityki państwa
- ❖ Sprawowanie najwyższej kontroli nad organami administracji
- ❖ Koordynacja zadań i prac resortów
- ❖ Podejmowanie zasadniczych decyzji w sprawach państwowych
- ❖ Prowadzenie polityki zagranicznej państwa
- ❖ Prowadzenie polityki zdrowotnej państwa
- ❖ Wydawanie aktów normatywnych i nienormatywnych

Rząd jest politycznie odpowiedzialny przed Izłą Gmin. W przypadku udzielenia mu wotum nieufności, bądź odmowy udzielenia wotum zaufania może mieć do czynienia z dymisją składaną przez premiera na ręce monarchy lub z wnioskiem do monarchy o skrócenie kadencji Izby Gmin i zarządzenie nowych wyborów. Sytuacja taka miała miejsce tylko w 1924r. i 1979r. Na takiej podstawie można uznać, iż ustrój Wielkiej Brytanii jest trwały.

6. SYSTEM PARTYJNY

W Wielkiej Brytanii ukształtował się system dwupartyjny. Współczesną scenę polityczną zdominowały Partia Konserwatywna (utworzona w 1807 roku) i Partia Pracy (1900), między nimi toczy się walka o władzę. Partia Konserwatywna jest kontynuatorką tradycji torysów, charakteryzująca się tradycjonalizmem i przywiązaniem do kultury narodowej. Podkreśla konieczność zachowania dorobku i wartości narodowych, jak również ukształtowanych na drodze wielowiekowej praktyki instytucji państwowych i kościelnych. Stoi na straży własności prywatnej i gospodarki wolnorynkowej. Szczególną rolę przypisuje instytucji rodziny. Natomiast Partia Pracy powstała z potrzeby stworzenia robotnikom politycznego poparcia i reprezentacji. Odwołuje się również do ludzi z innych grup społecznych takich jak: ludzie wolnych związków, urzędników, rolników, mniejszości narodowych. Popiera gospodarkę wolnorynkową oraz dążenia do własności prywatnej. Tylko te dwie partie biorą udział w rządzeniu.

Czynnikiem sprzyjającym systemowi dwupartyjnemu jest ordynacja większościowa z instytucją jednomandatowego okręgu wyborczego. Taka konstrukcja minimalizuje rywalizację tzw. Partii trzecich. Od 1997 roku wybory wygrała Partia Pracy i do dnia dzisiejszego sprawuje rząd.

Pozostałe partie to: Partia Liberalno - Demokratyczna, Walijska Partia Narodowa, Szkocka Partia Narodowa, Partia Ulsterskich Unionistów, Demokratyczna Partia Unionistów, Sinn Fein, Socjaldemokratyczna Partia Pracy, Partia Sojuszu, Partia Zielonych, Front Narodowościowy.

W parlamentarzystwie brytyjskim widoczne jest powiązanie większości w parlamencie z rządem, którego szef obu organów odgrywa znaczącą rolę, co uprawnia go do kierowania państwem. Parlament pozostaje suwerenny i może unieważnić lub uchwalić każde prawo. Realizowany współcześnie system polityczny wpływa na stabilność efektywność całego systemu politycznego.

Bibliografia:

1. Andrzejewski P., Deszczyński P., Gołata K., *Systemy polityczne wybranych państw*, Poznań 1993
2. Antoszewski A., Herbut R., *Systemy polityczne współczesnego świata*, Gdańsk 2001
3. Banaczak B., *Porównawcze prawo konstytucyjne współczesnych państw demokratycznych*, Kraków 2004
4. Gebethner S., *Rząd i opozycja JKM w systemie politycznym Wielkiej Brytanii*, Warszawa 1967
5. Konieczny R., *Systemy polityczne wybranych państw zachodnich*, Gdańsk 1996
6. Sarnecki P., *Ustroje konstytucyjne państw współczesnych*, Kraków 2003
7. Wojtaszczyk K.A., *Współczesne systemy polityczne*, Warszawa 1996
8. Zieliński E., Bokszczanin I., *Rządy w państwach Europy*, Warszawa 2003
9. Zięba A., *Parlament Wielkiej Brytanii*, Warszawa 1994
10. www.psz.pl/content/view/2866/ - data odwiedzin 07.12.2007